

УДК [81:37.02]:[373.5.016:811.161.2'367]:51

Тетяна Мішеніна

Криворізький державний педагогічний університет
ORCID ID 0000-0002-5992-4035

Ксенія Качайло

Криворізький державний педагогічний університет
ORCID ID 0000-0002-5170-5866

DOI 10.24139/2312-5993/2024.01-02/158-170

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ БАЗОВОЇ ШКОЛИ У ВИВЧЕННІ СИНТАКСИСУ (НА ОСНОВІ МОДЕЛЮВАННЯ ПІДРЯДНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ)

У публікації здійснено спробу розв'язання питання формування математичної компетентності учнів та учениць у вивченні синтаксису української мови. Синтаксичні одиниці перебувають у системних взаємозв'язках, трансформаційні ланцюжки відтворюють формально-граматичні й семантичні трансформації, що мають різний ступінь актуалізації в синтаксичних дериватах. Синтаксичний дериват засвідчує імпресію інформації, тому правильне й логічне моделювання словосполучень і речень апелює до застосування математичного апарату (трансформації синтаксичних одиниць, імпресії інформації, класифікації родового поняття й прикладкового компонента підрядного словосполучення, оперування термінами). Інтеграція компетентнісного, діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів, задекларованих Державним стандартом, а також звернення до функціонально-стилістичного й текстоцентричного підходів у вивченні синтаксичних одиниць сприяє формуванню математичної компетентності здобувачів. Розроблено систему вправ, спрямованих на формування математичної компетентності учнів базової школи у вивченні синтаксису. Дібрано дидактичний матеріал, робота з яким сприятиме виробленню вмінь аналізувати формально-граматичні трансформації підрядного словосполучення кореляції; класифікувати родові поняття; продукувати художні означення, що засвідчує рівень сформованості образотворчих умінь, з одного боку, розвиток культури художнього сприйняття, культури мовлення (комунікативно-стилістичні ознаки правильності, логічності, точності, образності).

Ключові слова: компетентнісна підготовка, математична компетентність, математична компетентність учнів загальноосвітньої школи у вивченні синтаксису української мови, деривація синтаксичних одиниць, синтаксичний дериват, підрядне словосполучення, прикладковий компонент.

Постановка проблеми. Формування математичної компетентності учнів та учениць загальноосвітньої середньої школи у вивченні синтаксису забезпечує розвиток цілісної мовної особистості, яка здатна не лише здійснювати герменевтику мовних одиниць, але також моделювати словосполучення й речення, використовувати їх у комунікуванні, засвідчуючи функціональну грамотність. Застосування математичного апарату в мовно-літературній освіті дозволяє використовувати моделі для утворення словосполучень і речень,

здійснювати імпресію інформації в синтаксичних дериватах. Водночас лінгводидактичний супровід порушеної проблеми не знайшов послідовного висвітлення в науковій дискусії.

Аналіз актуальних досліджень. Формально-граматичні й семантичні параметри синтаксичних одиниць досліджують з позиції системних взаємозв'язків, дериваційних реалізацій синтаксичних моделей (І. Вихованець, К. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, М. Кобилянська, І. Слинько, К. Шульжук (Городенська, 1991; Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання, 1994; Шульжук, 2004).

Лінгводидактичні засади навчання синтаксису (компетентнісний, діяльнісний, функційно-стилістичний, особистісно зорієнтований і текстоцентричний підходи) знайшли послідовне відтворення у працях О. Божко, Н. Бондаренко, Л. Галаєвської, Т. Гнаткович, Н. Голуб, О. Кулик, М. Пентиліук, Т. Симоненко, Г. Шелехової (Бондаренко, 2009; Кабінет Міністрів України: Про деякі державних стандартів повної загальної середньої освіти, 2020; Кулик, 2013; Пентиліук, 2011; Словник-довідник з української лінгводидактики, 2015).

Мета статті полягає в описі лінгводидактичного ресурсу, використуваному у вивченні синтаксису української мови (на основі вивчення підрядного словосполучення кореляції), використуваного задля вироблення математичної компетентності здобувачів.

Виклад основного матеріалу. У вивченні синтаксису формування математичної компетентності учнів та учениць загальноосвітньої середньої школи задекларовано в Державному стандарті як уміння використання алгоритмів, схем, моделей, класифікаційних критеріїв і дескрипторів; на рівні функціональної грамотності ідеться про сформованість тезаурусного апарату, уміння використовувати терміни у продукуванні текстів наукового стилю, доведенні думки; «установлювати причинно-наслідкові зв'язки; чітко формулювати визначення та будувати гіпотези; формулювати тезу й добирати аргументи; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (схему, таблицю, діаграму)» (Кабінет Міністрів України: Про деякі державних стандартів повної загальної середньої освіти, 2020).

У вивченні словосполучень апелюють до системного взаємозв'язку синтаксичних одиниць, зокрема синтаксичних дериватів. Якщо йдеться про непоширену прикладку, виражену іменником, то утворення підрядного словосполучення з прикладковим компонентом як особливим видом означення (Синтаксис сучасної української мови, 1994,

с. 31–35) передбачає правильний добір родового поняття (головного слова); при доборі прикладкового компонента необхідно враховувати трансформаційні формально-граматичні й семантичні процеси. Уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки як дескриптор математичної компетентності конкретизуємо як уміння виявляти системні взаємозв'язки між синтаксичними дериватами й використовувати їх у комунікуванні.

Розглянемо формально-граматичні й семантичні характеристики родового поняття й прикладкового компонента у структурі підрядного словосполучення неповного узгодження, побудованого на основі апозитивних відношень, підрядного зв'язку кореляції.

Продемонструємо завдання, спрямовані на формування математичної компетентності здобувачів у вивченні неповного узгодження (8 клас).

Родові поняття, що керують прикладкою, класифікують залежно від категорії об'єктів: 1) ороніми, назви елементів рельєфу (ороніми) – *пустеля Олешківська*; 2) назви водних об'єктів (гідроніми) – *ріка Дніпро, права притока річки Дніпро (річки Базавлук, Мокра Сура, Сквиря, Ірпінь)*; 3) біоніки, назви преставників органічного світу (фітоніми, орнітоніми, зооніми) – *дерево явір, квітка волошка, птах кулик*; 3) назви міських і сільських об'єктів (комоніми, полісоніми, урбаноніми) та їх складників (вулиці, провулки, проспекти) – *місто Бориспіль, Ольшаниця, Інгулець; село Трипілля, Лісовичі, Калинівка; вулиця Стельмахівська, проспект Університетський*; 4) назви країн і областей; 5) власні імена людей (антропоніми) – *жінка Олександра, письменник Іван Франко, редакторка Анастасія Ольшанська*; 6) назви об'єктів (творів мистецтва) – *картина «Місячна ніч на Дніпрі» (Тарас Шевченко)*; 7) назви об'єктів (створені людиною).

Формування математичної компетентності здобувачів у вивченні синтаксису, зокрема на етапі вивчення підрядних словосполучень, полягає в застосуванні класифікаційних ознак онімів, які виконують функцію головного або залежного слова. Застосування алгоритму розмежування біо- / географічних і суспільно-культурних онімів сприяє точному і правильному вживанню прикладкового компонента.

У розмежуванні чоловічих і жіночих назв апелюють до статі загалом (*чоловік / жінка*), виду діяльності чи фаху зокрема. Трансформаційний ланцюжок має такий вектор згортання: *Чоловік Бабчук Олександр. Чоловік має фах учителя // учитель Бабчук*

Олександр. Імпресія інформації відтворює різновид занять, спеціальність тощо, пор.: *Чоловік Бабчук Олександр. Чоловік має фах учителя. Чоловік Бабчук Олександр викладає навчальний предмет фізику // учитель-фізик Бабчук Олександр.*

Відповідно при роботі з головним словом і прикладком компонентом слід урахувувати такі трансформаційні ланцюжки: 1) стать – антропонім (власна назва); 2) стать – громадянство (соціальний статус); 3) стать – фах, вид діяльності. Апеляція до правильно уживання головного слова передбачає чинник урахування гендерно-лінгвістичного вирівнювання, що зумовив зміну норми в утворенні фемінітивів у текстах різних стилів.

Завдання. Утворіть словосполучення з підрядним зв'язком кореляцією. Родові назви за фахом / родом занять подайте як маскулізми (назви чоловічого роду) і фемінітиви (жіночого роду), прокоментуйте їх функціонування в різних стилях мови. За вашим спостереженням, які назви (маскулізми і фемінітиви) на позначення фаху / занять найбільш поширені в сучасному медіапросторі?

Довідка: Власні назви добирайте за вибором: або шляхом утворення імені та по батькові в наведеному нижче ономастиконі, або оприявлення персоналій (*поет Шевченко Тарас Григорович – поетеса (поетка) Костенко Ліна Василівна*).

Борець Клименко Анатолій Аркадійович – борчиня Сагайдачна Анастасія Семенівна, митець – мисткиня, інженер – інженерка, військовослужбовець – військовослужбовиця.

1) Баскетболіст, волейболіст, футболіст, дзюдоїст, каратист, степлерист, мотоцикліст; 2) Видавець, редактор, журналіст, репортер, коментатор, документаліст, режисер, актор, діяч; 3) Митець, скульптор, художник, реставратор, дизайнер, модельєр, поет; 4) Музикант, композитор, гітарист, піаніст, скрипаль, флейтист, арф'яр; 5) Будівельник, укладальник, формувальник, фурнітурник, представник); 6) Вихователь, учитель, викладач; 7) Економіст, фінансист; 8) Інспектор, інструктор; 9) Історик, філолог, літератор, хімік, фізик, математик; 10) Посадовець, президент, керівник, директор, очільник, керманіч; 11) Програміст, інженер; 12) Службовець, співробітник.

Анатолій (Аркадій), Арсеній (Вадим), Валентин (Валерій), Віталій (Владислав), Володимир (Всеволод), Гаврило (Геннадій), Георгій (Гордій), Григорій (Давид), Денис (Дмитро), Євген (Іван), Ігнат (Кирило), Леонтій (Леонід), Любомир (Макар), Максим (Мартин), Микита (Микола),

Мирон (Мирослав), Михайло (Назар), Нестор (Олег), Олексій (Олександр), Опанас (Орест), Павло (Панкрат), Петро (Пилип), Роберт (Родіон), Роман (Ростислав), Руслан (Сава), Святослав (Севаст'ян), Северин (Серафим), Семен (Сергій), Станіслав (Степан), Тадей (Тарас), Тарас (Тимофій), Устим (Фелікс), Харитон (Юрій), Юхим (Ярослав).

Аналогічно добирають лінгводидактичний ресурс задля утворення жіночих власних назв, наприклад: *Антоніна (Володимир), Анастасія (Семен), Віра (Віктор), Людмила (Михайло), Ксенія (Анатолій).*

Дискусією є утворення форм жіночого роду на позначення роду занять чи фаху шляхом добору аналітичних мовних відповідників, де родове поняття має модель *фахівець з (Р. в.)*, пор. *фахівець із маркетингу – маркетолог. Фахівець* – 1. Той, хто досконало володіє якимсь фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо; спеціаліст. 2. Той, хто зробив якесь заняття своєю професією (Онлайнова версія академічного тлумачного «Словника української мови», Т. 10, с. 570).

Утворення родового іменника-фемінітива у складі словосполучення з апозитивними відношеннями має стильові обмеження, ідеться про функціонування назв у розмовній сфері, відповідно, робота здобувачів з розмовними й кодифікованими варіантами сприяє виробленню культури мовлення. У цьому розрізі необхідно звернути увагу на те, що з діяхронного погляду спостерігаємо фемінітиви, які репрезентують розвиток словотворчого ресурсу і демонструють історико-культурний контекст (Бібік, 2013, с. 208–210), оскільки відтворюють усталені структурно-семантичні відповідники з тим чи тим культурним позначенням, наприклад, назви осіб за соціальним статусом, роллю в суспільстві спостерігаємо в українському письменстві кінця XVIII – початку ХХ ст., зокрема у творчому доробку Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Тараса Шевченка, Івана Нечуй-Левицького, Івана Франка, Миколи Хвильового. Подібні назви позначені у тлумачному словнику як застарілі або розмовні. Андронімічна функція фемінітивів відтворює історико-культурну інформацію за такою моделлю: *чоловіча власна назва + суфікс –ух(а), –к(а), –ш(а), –иц(я), –івн(а) – дружина / дочка (коваль – ковалиха, ковалівна; лимар – лимариха, лимарівна, паламар – паламариха, паламарівна; писар – писарка, писариха; полковник – полковничиха, полковниця; піп – попадя, попадянка, стельмах – стельмашиха, стельмахівна, султан – султанша, султанівна).*

Особливості функціонування фемінітивів полягають у тому, що одиниці на **-к(а)** в сучасній українській мові мають обмежену розмовну стилістичну потенцію (як виняток, знижену семантику мають жіночі імена на зразок *завучка / завучиха, медичка, мовничка, фізичка, хімічка*). Пор., типове кодифіковане утворення, що демонструє гендерно-лінгвістичне вирівнювання: *візитерка, копірайтерка, рерайтерка, кандидатка, перукарка, лекторка, меценатка, арф'ярка, фарб'ярка, поліціант – поліціантка*.

Спостереження над мовним матеріалом дозволяє висновкувати про активність суфікса **-ин(я)**: *археолог – археологиня, біолог – біологиня, кравець – кравчиня, філолог – філологиня, фізик – фізикиня, пловець – пловчиня, продавець – продавчиня*.

Завдання. Ознайомтеся з наведеними фемінітивами на позначення роду діяльності чи фаху. Визначте, які з них є літературними. Думку обґрунтуйте. Утворіть неповне узгодження шляхом додавання до родового іменника прикладки, наприклад: *фізикиня Олександра Іванівна*.

Продавець – проващиця, продавчиня; пловець – плавчиха, пловчиня, керівник – керівниця, керівничка, ректор – ректорка, ректорша, медик – медикиня, медичка, мовник – мовниця, мовничка, ворог – ворогиня, ворожка, слухач – слухачка, слухачиня, поет – поетка, поетеса, дяк – дияконеса, дячка, будівельник – будівельниця, будівничка, історик – історикиня, історичка.

Завдання. Ознайомтеся з новинними репортажами, оголошеннями, оприями в сучасних медіа. Випишіть назви чоловічого й жіночого роду на позначення фаху або роду діяльності. Поясніть правопис.

Оприями ряди родових іменників можуть подаватися за галузевим віднесенням, напрямками, наприклад: художник (мариніст, пейзажист, урбаніст, модерніст). Наприклад, *Тарас Шевченко, художник-гравер, автор гравюр офортної техніки «Судна рада», «У Києві» (1844)*.

Медіаресурс уможлиблює розроблення віртуальної екскурсії «Мистецька спадщина Тараса Шевченка», протягом якої здобувачі самостійно або з допомогою вчителя добирають родові поняття (або класифікують родові і видові поняття): **картини** «Смерть Олега, князя древлянського», «Катерина», «Старости»; **ілюстрації** до творів: *ілюстрація до однойменного твору Г. Ф. Квітки-*

Основ'яненка «Знахар», ілюстрація до повісті М. В. Гоголя «Тарас Бульба»; **етюд** «Тополя», «На пасіці», «Косар»; **начерк** «Гілля дуба», начерк «Кінь», «Хмари».

Варіативним є утворення родового поняття залежно від виду діяльності персоналії: Тарас Шевченко (1) *митець / художник / письменник*; 2) *художник: портретист / гравер / пейзажист*; 3) *письменник: прозаїк (повістяр), поет*).

Моделювання напрямів окресленого рекомендовано поєднувати задля створення загального уявлення виклад мовного матеріалу з історико-культурним коментарем. Наведення однорідного ряду передбачає також обговорення орфографічних норм: *гравюра, або ритина* (вид графічного мистецтва); *фотогравюра (геліогравюра), шовкографія / шовкогравюра; ксилографія / дереворит (гравюра на дереві)*.

Завдання. Здійсніть мовностилістичний аналіз поезії класика сучасної української літератури Ліни Василівни Костенко. Опишіть, як ви уявляєте дереворит? *Осінній день березами почавсь. / Різьбить печаль свої **дереворити**. / Я думаю про тебе весь мій час. / Але про це не треба говорити* (Ліна Костенко).

Формування математичної компетентності здобувачів при вивченні синтаксису пов'язуємо також із виробленням культури мовлення, що виявляється насамперед у вмінні правильно продукувати тексти (Бондаренко, 2009, с. 143–146; Кулик, 2013, с. 43–46) із використанням словосполучень, побудованих на основі підрядного зв'язку кореляції, доречно використовувати їх у комунікуванні.

Завдання. Утворіть родові назви від наведених словосполучень (*автор новели – новеліст / новелістка*), уведіть у речення, наприклад: *Григорій Квітка-Основ'яненко, автор повісті «Марусі» – повістяр Григорій Квітка-Основ'яненко. Повістяр Григорій Квітка-Основ'яненко розкриває в сюжеті твору «Маруся» глибину і красу людських стосунків.*

Автор пісень «Віють вітри, віють буйні», «За світ встали козаченьки» Маруся Чурай; автор літературної казки «Фарбований лис» Іван Франко; автор байки «Бджола та Шершень» Григорій Сковорода, автор соціально-побутової повісті-хроніки «Кайдашева сім'я» Іван Нечуй-Левицький, автор психологічної новели «Intermezzo» Михайло Коцюбинський, автор драми-феєрії «Лісова пісня» Леся Українка.

При виконанні завдання здобувачі звертають увагу на формальне вираження поширеної і непоширеної прикладки, а також варіанти такого вираження головного слова у словосполученні, побудованому на основі складнопідрядного зв'язку кореляції.

Застосування математичного апарату у вивченні прикладкового компонента полягає також у виробленні вміння здобувачів класифікувати родові слова, особливо це стосується відтворення інформації про вид діяльності персоналії, наприклад: *Український композитор Муха Антон Іванович створив балети для дітей «Мрія», «Івасик». Український композитор Муха Антон Іванович створив музику до мультфільмів «Золоте яєчко», «Мишка і машка», «Страшний звір». В українській літературі ознайомлюємося з казками «Івасик-Телесик», «Золоте яєчко», «Страшний звір» – казка «Золоте яєчко / мультфільм «Золоте яєчко»; казка «Івасик-Телесик» / балет «Івасик»».*

Завдання. Промодельуйте родові назви при неповному узгодженні (кореляції), схарактеризуйте морфологічне вираження прикладки. Уведіть прикладки в речення.

Довідка: (письменниця, музикиня) *Косач Лариса Петрівна* ((поезія) «*Не співайте мені сеї пісні*», «*Хотіла б я піснею стати*», «*Не дивися на місяць весною...*», «*Ave regina!*»); (композитор) *Лисенко Микола Віталійович* (хоровий твір «*Заповіт*» (слова Тараса Шевченка) / вірш «*Заповіт*», оперета «*Наталка Полтавка*» / соціально-побутова драма Івана Котляревського «*Наталка Полтавка*», оперета «*Енеїда*» / бурлескно-травестійна поема Івана Котляревського; дитячі опери «*Коза-дереза*», «*Пан Коцький*») / українські народні казки.

(родове поняття – письменник (поет, байкар), композитор) *Сковорода Григорій Савич* ((родове поняття – вірш-пісня) «*Всякому городу нрав і права*»); *Ніщинський Петро Іванович* (музика до 2-ї дії драми «*Назар Стодоля*» Тараса Шевченка «*Вечорниці*»); (родове поняття) *Леонтович Микола Дмитрович* (автор обробок понад 150 українських народних пісень «*Щедрик*», хорова поема «*На русалчин Великдень*»); (родове поняття) *Кирейко Віталій Дмитрович* (опери «*Лісова пісня*», «*Марко в пеклі*», балети «*Тіні забутих предків*», «*Сонячний камінь*»), «*Відьма*»); (родове поняття) *Скорик Мирослав Михайлович* (1) естрадні пісні «*Намалюй мені ніч*», «*Нічне місто*» слова Михайла Петренка; «*Квіти говорять*» слова Миколи Сома; 2) музика

до художніх фільмів «Тіні забутих предків», «Хліб і сіль»; 3) музика до мультиплікаційних фільмів «Як козаки куліш варили», «Еней», «Граї, моя дудочко»; 4) музика до дитячого мюзиклу-казки «Пісні Арлекіна»).

Рекомендовано наводити зразки уведення прикладкового компонента задля формування культури висловлювання загалом, вміння використовувати вислови в комуні куванні зокрема. Наприклад: *Мирослав Скорик, український композитор-професіонал, який уперше почав застосовувати в музиці до національні мотиви, класичні лінії танго і фокстроту й ритмічні формули твісту, рок-н-ролу. Оригінальність музичного стилю композицій вітчизняного митця полягає також у використанні нових ритмічних поєднань у звучанні музичних інструментів, наприклад, арфа, фортепіано й ударні. Композитор-естрадник, Мирослав Михайлович зумів утілити ідею танцювальності при аранжуванні естрадних пісень («Намалюй мені ніч», «Нічне місто», «Я тебе почекаю, коханий», «Квіти говорять»).* Застосування принципу текстоцентризму сприяє виробленню математичної компетентності здобувачів при класифікації прикладкового компонента, застосування логічних операцій задля побудови власних висловів і текстів.

Інтегральна дидактична платформа уможлиблює роботу в межах творчих проєктів, методично доцільним буде використання такого матеріалу на уроках.

Завдання. Прослухайте українську народну пісню «Старий скрипаль». Випишіть слова, пов'язані з музичною діяльністю. Промодельюйте відеоролик до пісні. Утворіть неповне узгодження шляхом утворення родового поняття від назв музичних інструментів і додавання прикладки, вираженої власною назвою, наприклад: *скрипаль Семен Іванович Когут – скрипалька Олена Іванівна Стеценко.*

Акордеон, арфа, бандура, баян, барабан, бубон, віолончель, гітара, кобза, контрабас, саксофон, сопілка, трембіта, труба, флейта, фортепіано, цимбали.

Завдання. Здійсніть віртуальну екскурсію, ознайомившись з творчим доробком Катерини Білокур, української мисткині, яка працювала в жанрі наївного реалізму. Відтворіть словосполучення неповного узгодження, підготуйте анонс до арт-проєкту «Художниця Катерина Білокур», використайте епіграф Пабло Пікассо, який оцінив мистецтво художниці *«Якби ми мали художницю такого рівня майстерності, то змусили б заговорити про неї цілий світ».*

Катерина Білокур (авторка фантасмагоричних пейзажів та натюрмортів – «Декоративні квіти» (1945), «Привіт врожаю» (1946), «Колгоспне поле» (1948-1949), «Цар Колос» (1949), «Сніданок» (1950), «Квіти і берізка ввечері» (1950).

Завдання. Ознайомтеся з текстом. Випишіть словосполучення, утворене шляхом неповного узгодження. Встановіть значення родового поняття.

Бокова річка – права притока Інгульця й притока Дніпра 2-го порядку. Мала річка. Починається поблизу с. Варварівка Долинського району Кропивницької області на висотних відмітках 155 м, а закінчується на висоті 59 м. Площа басейну 1320 кв. м. Долина скриньоподібна, шириною 1-2 км; заплава неширока – до 0,2 км. Середня ширина русла становить 10 м, глибина до 2,7 м. У верхів'ї річище звивисте. Коефіцієнт звивистості 1,59. Має одну значну притоку – р. Боковеньку. Похил русла становить 1,5 м/км. Довжина басейну 74 км. Живлення стокове та дощове. Середня жорсткість води 6,0 мг. екв/л. (Енциклопедія Криворіжжя)

Робота з прикладковим компонентом у вивченні синтаксису орієнтує на використання кодифікованих мовних одиниць. Використання частково-пошукових і творчо-пошукових завдань сприяє виробленню комунікативно-стилістичних ознак мовлення – точності, правильності й логічності.

Завдання. Ознайомтеся з назвами магазинів (Приміщення для роздрібної торгівлі; крамниця (Онлайнова версія академічного тлумачного «Словника української мови», Т. 4, с. 589)), перукарень (спеціально обладнане приміщення, де підстригають, фарбують волосся, причісують, завивають, голять, а також роблять різні косметичні процедури (Онлайнова версія академічного тлумачного «Словника української мови», Т. 6., с. 334)). Визначте морфологічне вираження прикладки. Наведіть власні приклади. Поміркуйте, як назва шопоніма чи спеціальних приміщень для надання послуг визначає вибір потенційного покупця. Чи можна говорити про художній вимір назви шопоніма?

1) книжковий магазин «Букініст», «Учений кіт», «Книга», «Усезнайко»; 2) магазин для тварин «Тварини», «Жив-був Пес», «У Кузьми», «Лапій», «Вухань»; 3) перукарня «Оленка», «Наталі», «Персона», «Стиль», «Стожари», «Модниця»; 4) кур'єрська служба «Меркурій», «Геліос», «Пегас».

Завдання. Ознайомтесь із назвами шопонімів. Відредагуйте, послуговуючись чинним Українським правописом. Запропонуйте власну назву.

«Аеро-Декор», «Аеро Данс», «Аква-хобі», «АкваТорія», «АкватермПлюс», «Євро-Офіс», «Електро-Люкс», «Мега-Люкс», «Камея-Люкс», «Мега-свято», «Медіа-сервіс», «Медіа простір», «Техно Світ»; «Бєбі-ленд», «Данс ленд» «Драйв-спорт», «Екстрим спорт», «Голд-Альянс», «Гранд престиж»; «Мінімаркет Плюс», «Технопарк Плюс», «Уїк Енд», «Салон-Prestige».

Прикладковий компонент може набувати художньої естетики, відповідно, художнє означення відтворює імпресії ну інформації з позиції семантичних перетворень, трансформації складнопідрядного порівняльного речення – з формально-граматичного: *Слово-струна: Слово мелодійне й натхненно-емоційне. Мелодія, видобута шляхом використання струнного інструмента, милозвучна й натхненно-емоційна // Слово мелодійне й натхненно-емоційне, неначе мелодія // Слово-струна.*

Завдання. Поясніть значення художніх прикладок. Запропонуйте власні художні прикладки, уведіть їх у речення, розкривши значення. Промоделюйте 2-3 приклади назв освітніх сайтів із родовими поняттями *слово, буква, абетка.*

Слово-струна, слово-криця, слово-меч, слово-беркут, слово-стріла, слово-магія, слово-плач, слово-фіалка, слово-промінь, слово-птахи́ня, слово-молитва, слово-пісня, слово-душа, слово-скрипка, слово-флейта.

Вироблення образомовленнєвих умінь здобувачів у вивченні синтаксису ґрунтоване на застосуванні алгоритму трансформації складнопідрядних порівняльних речень, з одного боку, здійснення художніх перенесень, глибина, варіативність яких корелює з рівнем вияву творчої уяви здобувача, сформованості емоційного інтелекту й культури художнього сприйняття.

Висновки. Формування математичної компетентності учнів та учениць загальноосвітньої середньої школи у вивченні синтаксису пов'язане із застосуванням математичного апарату (оперування термінами при доведенні думки, продукуванні наукових текстів; застосування алгоритмів задля класифікації мовних одиниць; здійснення мисленнєвих операцій задля відтворення ланцюжка трансформацій). Математичну компетентність здобувачів також

пов'язуємо з виробленням образно мовленнєвих умінь, оскільки розвиток образного мовлення корелює з умінням здійснювати метафоричні перетворення в межах внутрішньої форми, виявляти комунікативно-стилістичну ознаку мовлення – образність і виразність. У вивченні прикладки формування математичної компетентності апелює до класифікації неповного узгодження, визначення родових понять, моделювання головних слів, використання прикладок як синтаксичних дериватів.

Перспективами подальших розвідок є вивчення питання формування математичної компетентності учнів базової школи у вивченні синтаксису на основі текстоцентричного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

- Бібік, С. П. (2013). Іменники. Назви осіб. *Усна літературна мова в українській культурі повсякдення*. Ніжин: Аспект-Поліграф, сс. 208–220 (Bibik, S.P. (2013). *Nouns. Names of persons. Oral literary language in Ukrainian culture of everyday life*. Nizhyn: aspect-polygraph, SS. 208–220).
- Бондаренко, Н. (2009). Текстоцентрична система вивчення державної мови: теоретичний і практичний аспекти. *Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-метод. семінару. Ужгород, сс. 143–153 (Bondarenko, N. (2009). Textocentric system of study of the state language: theoretical and practical aspects. *State-creative and unifying functions of the Ukrainian language: realities, achievements, prospects: materials International. Scientific method. seminar*. Uzhgorod, SS. 143-153).
- Городенська, К. Г. (1991). *Деривація синтаксичних одиниць*: монографія. Київ: Наукова думка (Gorodenskaya, K. G. (1991). *Derivation of syntactic units*: monograph. Kyiv: Scientific thought).
- Кабінет Міністрів України: Про деякі державні стандарти повної загальної середньої освіти (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (Cabinet of Ministers of Ukraine: on some state standards of full secondary education (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#text>).
- Кулик, О. Д. (2013). Пріоритетність текстоцентричного підходу до навчання української мови в загальноосвітній школі. *Теоретична і дидактична філологія*, 15, 38–48 (Kulyk, O. D. (2013). Priority of the textcentric approach to teaching Ukrainian in the secondary school. *Theoretical and didactic philology*, 15, 38-48).
- Бацевич, Ф. С., Кочан, І. М. (2016). *Лінгвістика тексту*: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка (Batsevich, F. S., Kochan, I. M. (2016). *Text linguistics*: textbook. Lviv: Ivan Franko LNU).
- Пентиліук, М. І. (2011). *Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики*. Київ: Ленвіт (Pentyliuk, M. I. (2011). *Actual problems of modern linguistics*. Kyiv: Lenit).
- Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання*: навч. посіб. (1994). Київ: Вища школа (Syntax of modern Ukrainian language: problematic issues: Educ. a manual. (1994). Kyiv: High School).

Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник (2015). М. І. Пентиліук (ред.). Київ: Ленвіт (Dictionary of Ukrainian Linguistics: A Textbook (2015). M. I. Pentyliuk (Ed.). Kyiv: Lenit).

Онлайнова версія академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua>. (*The online version of the academic explanatory "Dictionary of the Ukrainian Language" in 11 volumes (1970-1980).* URL: <http://sum.in.ua>).

Шульжук, К. Ф. (2004). *Синтаксис української мови: підручник*. Київ: Академія (Shulzhuk, K. F. (2004). *Ukrainian language syntax: a textbook*. Kyiv: Academy).

SUMMARY

Mishenina Tetiana, Kachailo Kseniia. Formation of mathematical competence of students of the basic school in the study of syntax (based on the modeling of subordinate phrases).

The publication attempts to solve the issue of forming the mathematical competence of male and female students in the study of the syntax of the Ukrainian language.

Syntactic units are in systemic relationships, transformational chains reproduce formal-grammatical and semantic transformations that have different degrees of actualization in syntactic derivatives. The syntactic derivative certifies the impression of information, therefore the correct and logical modeling of phrases and sentences calls for the use of mathematical apparatus (transformation of syntactic units, impression of information, classification of the generic concept and the applied component of the subordinate phrase, operation with terms).

The integration of competence-based, activity-oriented and person-oriented approaches, declared by the State Standard, as well as the use of functional-stylistic and text-centric approaches in the study of syntactic units, contributes to the formation of mathematical competence of students.

A system of exercises aimed at forming the mathematical competence of elementary school students in the study of syntax has been developed. Didactic material was selected, the work with which will contribute to the development of the ability to analyze the formal-grammatical transformations of the subordinate phrase correlation; to classify the generic concept; to produce artistic meanings, which attests to the level of formation of visual skills, on the one hand, the development of the culture of artistic perception, the culture of speech (communicative and stylistic signs of correctness, logic, accuracy, imagery).

Key words: *competence preparation, mathematical competence, mathematical competence of secondary school students in studying the syntax of the Ukrainian language, derivation of syntactic units, syntactic derivative, subjunctive phrase, applied component.*